

Jahač bez sedla

“Pisanje je izmišljeno kao lijek, odnosno kao način smirivanja tjeskobe, kroćenje demona”, objašnjava Antoine Compagnon u svojoj kratkoj i vedroj knjižici o Michelu de Montaigneu

Vesna Cvitaš

Antoine Compagnon: *Jedno ljeto s Montaigneom*, prev. Rade Kalanji, TIM press, Zagreb, 2014, 181 str.

Antoine Compagnon

Kod Montaignea mi se veoma sviđjelo što je mrzio autoritet. Što ponekad nije navodio imena autora koje citira tako da njihov ugled ne bi ohrabrio njegova čitatelja i sputao ga u pokušaju da ideju promisli sam. Što je o svojem djelu govorio kao da je trgovac, kao da su njegovi čitatelji kupci koje će nova roba ili bogatija ponuda na tržištu sasvim sigurno razveseliti. Od prvog do trećeg izdanja *Eseja* zato je marljivo nadopunjavao tekst, dodavao citate, komentare i razmišljanja. Premda je mladega sebe i starijega sebe vidio kao dvije različite osobe, njegova je knjiga – u kojoj zapravo priča sebe – uvijek rastuća i jedna jer se čovjek neprekidno mijenja, ali se ipak stalno iznova prepoznaje u raznolikosti svojih djela i misli. No zašto je Montaigne uopće počeo pisati?

Jedno ljeto s Montaigneom kratka je i vedra knjižica povjesničara francuske književnosti i profesora na Collège de France, Antoinea Compagnona, objavljena 2013. godine u izdavačkoj kući Editions des Equateurs. Sastoji se od predgovora i četrdeset poglavlja ili ogleada, svako posvećeno jednoj temi i potkrijepljeno pomno odabranim citatima iz Montaigneovih *Eseja*. Vješto oživljena mišljenja, stavovi, pa i karakter šesnaestostoljetnog autora smješteni su potom u suvremeni kontekst.

Compagnon se ne opredjeljuje nasumce za teme koje obrađuje nego lukavo bira upravo one koje su relevantne za današnje društvo. Pritom se služi metodom koju je naučio od samoga Montaignea. Kao što on u svojim pokušajima/esejima često traži pomoć kod antičkih autora kako bi bolje upoznao pa izrazio sebe, Compagnon je traži kod Montaignea – a ja pak kod Compagnona: “Budući da je, kako tvrdi [Montaigne], zahvaljujući drugima naučio spoznati sebe, on bolje poznaje druge; bolje

ih razumije nego što se oni sami razumiju.” (str. 82)

Jedna od brojnih ideja kojima *Eseji* anticipiraju moderne filozofe (poput Ricoeura) upravo je ta dijalektika između *ja* i *drugoga*, kaže Compagnon. Michel de Montaigne bio je političar i pravnik, imao je veoma razvijen senzibilitet za riječi i njihove dvosmislenosti. Kada se s 38 godina povukao iz javnog života, učinio je to kako bi se posvetio sebi. Čitanje, promišljanje i

meditacija, antički *otium studiosum*. No ubrzo je izgubio kontrolu, počele su ga mučiti neprijetljive vrludave misli "poput čudovišta", postao je nemiran i tjeskoban. Odlučio je početi pisati. Pisao je prije svega kako bi tim čudovisnim mislima "dao ulogu" i svrhu, kako bi ih doveo u red. "Cilj povlačenja nije bilo pisanje, već čitanje, razmišljanje, sabranost. Pisanje je izmišljeno kao lijek, odnosno kao način smirivanja tjeskobe, kroćenje demona," objašnjava Compagnon. (str. 47, 48) Trenutke povlačenja kod Montaignea uvijek bi slijedio promišljeni povratak u javni, građanski život, jer se njegov ja ne može ostvariti bez drugoga. Ludilo do kojega može dovesti samoća uspoređuje s odbjeglih konjem koji mahnjito trči na sve strane. S konjem u pokretu.

Abelard, Brantôme, Gourville i Montaigne prihvaćaju se pisanja nakon pada s konja. "Tako pisanje Eseja počinje u smrtnoj ekstazi", piše Pascal Quignard u *Les désarçonnés*, "Neprekidno se obnavlja, svako je poglavlje novi preporod, gubitak svijesti nakon kojega slijedi čista radost preživljavanja." (str. 56) Kada je umalo poginuo, Montaigne je tu nezgodu nazvao "pokušajem smrti" (francuska riječ *essai* znači u prvom redu pokušaj). Iscrpljujuće iskustvo koje je na rubu da postane iskustvo, ono neposredno prije iskustva, poput užasa, ludila, panike ili nesvjesticice. U poglavlju *Pad s konja* Compagnon opisuje kako je taj događaj Montaignea naveo na razmišljanje o identitetu, ponovno naglašavajući njegovu modernost koja kao da ga svaki put iznenadi (ili joj se jednostavno divi?): "Zahvaljujući tom padu s konja Montaigne, prije Descartesa, prije fenomenologije, prije Freuda anticipira više stoljeća nespokoja glede subjektivnosti i intencionalnosti; i on koncipira vlastitu teoriju identiteta – nepostojanog, diskontinuiranog." (str. 28) Na više mjesta Montaigne je preteča Freuda, postkolonijalizma, komunizma, tiskarske kulture, ravnopravnosti spolova itd. Compagnon se ne libi spomenuti ugledna imena ili formativne kulturne koncepte. Ali možda je taj stil pripovijedanja samo njegov pokušaj (*essai*) da Montaignea približi suvreme-

nom čitatelju, skokovima i pokretom od šesnaestog stoljeća do danas pa nazad.

Pomalo neočekivano za nekoga kome je prvi materinji jezik latinski i neuobičajeno za tadašnje vrijeme, Montaigne je svoje *Eseje* napisao na francuskome jeziku, na jeziku čitatelja koje priželjkuje, zaključuje Compagnon. Osim što je namijenio svoj tekst običnome puku, ponajprije ženama, ta je odluka još jedna manifestacija Montaigneove uronjenosti u pokret. Srednjo-francuski bio je nestalan jezik koji se veoma brzo mijenjao. *Sve se kreće*, zove se još jedno poglavlje Compagnonove knjige. Pokret u svoj svojoj raznolikosti velika je tema kako *Eseja*, tako i *Jednog ljeta s Montaigneom*. Konj kao simbol pokreta, značio je ujedno i ravnotežu. Jahač se kreće, ali je stabilan u svojem sedlu. Opozicije između života i smrti, rada i dokolice, pisanja i čitanja sve su sadržane u slici konja. Upravo tako valja zamišljati Montaignea, predlaže Compagnon, kao putnika koji zna da je najbolja životna škola raznolikost svijeta koja "dokazuje relativnost običaja i vjerovanja, podriva izvjesnosti; ukratko, putovanje poučava skepticizmu, koji je njegovo temeljno učenje." (str. 54) Lišen predrasuda i obrambenih mehanizama, možda tek tako čovjek postaje doista slobodan. Zamišljam Montaignea kao čovjeka koji traga za slobodom, kao jahača bez sedla.

Jedno ljeto s Montaigneom objavljeno je na hrvatskom jeziku 2014. godine u Biblioteci Naslijeđe u prijevodu Rade Kalanja. Zgodno, pristupačno štivo koje će svakog čitatelja upoznati s mislima i idejama francuskog pisca na način koji bi se možda čak svidio i njemu samome.